

Porezi

VRSTE POREZA U SAVREMENIM PORESKIM SYSTEMIMA

Dr Dragan Jerinić

Dr Biljana Radovanović

- *Poreski sistem* savremenih država sadrži više poreskih oblika, koji su različiti po prirodi i dejstvu, pa se moraju grupisati po nekim osobinama.

Klasifikacija poreza je opravdana sa:

- teorijskog
- praktičnog stanovišta.
- *Poreski sistem ostvaruje zadate ciljeve*, unutrašnje i međunarodno upoređenje poreskog opterećenja i pokušaj harmonizacije poreskog zakonodavstva sa razvijenim zemljama i poreskim sistemima.
- *Različite kvalifikacije: (sa ekonomskog stanovišta)*
 - 1. porezi na imovinu
 - 2. porezi na dohodak
 - 3. porezi na potrošnju

Redovni i vanredni porezi

- *Redovni porezi se* pojavljuju svake godine, finansiraju redovne javne rashode i naplaćuju se u određenim vremenskim intervalima.
- *Vanredni porezi se* u poreskom sistemu pojavljuju s vremena na vreme, finansiraju vanredne javne rashode (ratna opasnost, elementarne nepogode).

Direktni i indirektni porezi

- *Kriterijum za podelu: individualna poreska snaga*
- *Poreska snaga se manifestuje putem imovine i dohotka i* to je direktno ispoljavanje poreske sposobnosti: oporezivanje ovih izvora, bilo bi direktno oporezivanje). (porez na dohodak, porez na prihode, porez na dobit, porez na imovinu, porez na kapitalne dobitke, porez na nasleđe).
- *Osobine direktnih poreza*: relativan stabilnost, pravednost, neelastičnost, ne postoji opšta obaveza za sve, troškovi ubiranja poreza su relativno visoki, neugodni su za poreske obveznike jer se direktno naplaćuju iz dohotka).
- *Kada se poreska snaga manifestuje trošenjem dohotka*, tada se javljaju indirektni porezi. (opšti porez na promet, akcize, carine, fiskalni monopoli, porez na kapitalne i finansijske transakcije i sl.)
- *Osobine indirektnih poreza*: elastičnost im je velika, obaveznost plaćanja je sve više izražena, ugodniji su za poreskog obveznika jer ih on samo indirektno oseća kroz cene robe i usluga, dovoljnosti i izdržljivost, nesocijalni su – plaćaju ih svi i lako se prevaljuju).

Objektni i subjektni porezi

(*zavisno od predmeta oporezivanja*)

- *Objektni porezi su realni* i pogađaju dohodak ili imovinu i oporezuje se svaki poseban izvor prihoda, prema realnim elementima. (laksi za sprovođenje, posmatraju samo predmet oporezivanja, a ne i ličnost poreskog obveznika).
- Objektni porezi primenjuju proporcionalne poreske stope.
- *Subjektni porezi su lični (personalni)* i oporezuju bogatstvo kao celinu, vezuju se za konkretnog poreskog obveznika (njegovu snagu i prilike obveznika: porez na dohodak građana, porez na ukupan prihod, porez na ukupnu neto imovinu).
- Subjektni porezi primenjuju progresivne poreske stope, a pravičniji su, ravnomerniji, uzimaju u obzir ekonomsku snagu privrednog subjekta.
- *Osnovu savremenih poreskih sistema čine objektni porezi.*

Fundirani i nefundirani porezi

(*na osnovu kvalitativnih razlika prihoda koji su oporezuju*)

- **Fundirani**: porez na prihod od imovine (kapitala): nepokretnosti, HOV, oprema (renta, dividenda, kamata, zakupnina).
- Fundirani su porezi na osnovu vlasničkog prava.

- **Nefundirani**: porez na prihod od ličnog rada (nestalni su).
- Nefundirani su porezi na osnovu ličnog rada.(iznosi su niži, ali su rizičniji zbog bolesti, povreda, otkaza i sl.).

Opšti i namenski porezi

- *Kriterijum: vezanost ubranih prihoda za finansiranje određenih javnih rashoda*
- *Opšti porezi* su nedestinirani, slivaju se u budžet, a finansiraju sve javne rashode.
- *Namenski porezi* su destinirani, vezuje se poreski prihod za rashod.
npr. Izgradnja putne mreže, železnice, vodovoda ili porezi i akcijze od naftnih derivata se uglavnom usmeravaju za izgradnju puteva i saobraćajnica

Katastarski i tarifni porezi

- *Kriterijum: tehnika prikupljanja poreza*
- *Katastarski porez* – prikupljaju se po poreskom katastru (pregled objektivnih činjenica (prinosa i dohotka), koji služe kao osnova za oporezivanje. Posebna je važnost katastra zemljišta (evidencija zemljišnog fonda Republike Srbije), gde spadaju podaci o geografskom položaju, podaci o vlasničkim odnosima, načinu korišćenja, bonitetu tj. klasi zemljišta i katastarskom prihodu.
- *Tarifini porez* se utvrđuje na osnovu elemenata u poreskoj tarifi.
- *Poreska tarifa* je sistematičan pregled objekata oporezivanja i odgovarajućih poreskih stopa.

Pretpostavljeni i faktički porezi

- *Kriterijum: utvrđivanja poreske osnovice*
- *Pretpostavljeni porezi* su oni gde se poreska osnovica utvrđuje pre nego je ostvaren prihod koji je relevantan za utvrđivanje poreske obaveze (pretpostavka o prihodu) paušal – taksisti, advokati
- *Faktički porezi* na osnovu podataka o stvarno utvrđenim prihodima.

Sintetički i analitički porezi

- Slična podela kao objektni i subjekti
- *Sintetički porezi* su oni gde se oporezuje ukupna snaga poreskog obveznika (porez na dohodak građana, porez na ukupnu imovinu, opšti porez na promet i progresivni su to porezi).
- *Analitički porezi* se oni kojima se oporezuje pojedinačni prihod, pojedina imovina (porez na zgrade, porez od kapitala, akciza na duvanske preradevine). Oni su efikasnije sredstvo u sprovođenju poreske politike i proporcionalni su.

Centralni i lokalni porezi

- *Kriterijum: Prema nadležnosti određene političko-teritorijalne jedinice za utvrđivanje poreske obaveze*
- *Centralni porezi* su oni koje prikuplja centralna vlast pa raspoređuje, a važni su za makroekonomske ciljeve kao što su stabilnost cena, puna zaposlenost, održivi privredni rast i ravnotežni platni bilans.
- *Lokalni porezi* se prikupljaju u svakoj teritorijalno-političkoj jedinici i koriste za svoje potrebe. Unitarnost poreskih stopa da ne bi prelazili poreski obveznici iz jedne u drugu jedinicu, transparentnost u trošenju, dovoljnost prihoda, izbegavanje progresivnih poreskih stopa zbog odlaska imućnih poreskih obveznika. (porez na nepokretnosti, porez na zarade, porez na poslovne aktivnosti, porez na motorna vozila, naknade za komunalije).

Principi (načela) oporezivanja

- Načela oporezivanja se moraju poštovati prilikom izgradnje poreskog sistema.
- Obezbeđuju svrsishodno ostvarenje poreske delatnosti (što tačnije i efikasnije utvrđivanje poreske obaveze i naplate).
- *Karakteristike načela oporezivanja:*
 - Istorijska su (menjala su se kroz vreme).
 - Harmonično zadovoljenje opštih i zajedničkih potreba

Sistematizacija načela po Adolfu Wagneru:

1. *Finansijska načela oporezivanja*, sadrže princip izdašnosti (dovoljnosti) i princip elastičnosti. Princip izdašnosti (dovoljnosti), podrazumeva da se skupi dovoljno sredstava da bi se finansirali javni rashodi, a znamo da porezi tu učestvuju preko 80 %. Princip elastičnosti, podrazumeva mogućnosti prilagođavanja promenama u visini javnih rashoda.

2. *Ekonomska načela oporezivanja* spadaju u najvažnije jer su vezani za finansijsku politiku i funkcionalne finansije. Znamo da porez umanjuje ekonomsku snagu poreskih obveznika, tj. njihovu kupovnu moć. Smanjenjem kupovne moći smanjuje se tražnja, a samim tim i realizacija i ukupna privredna aktivnost.

a) *princip efikasnosti*, znači da se oporezivanje mora tako postaviti da što manje utiče na donošenje poslovnih odluka i privatnih odluka poreskog obveznika. Porezi mogu izazvati *efekat dohotka*, jer se umanjuje obveznikov dohodak i *efekat supstitucije* kao želja za umanjnjem poreza i oslobađanjem od njega.

b) *princip umerenog poreskog opterećenja*, jer je visina poreskog opterećenja važan faktor prihvatanja obaveze poreskog obveznika. Izbegavanje preteranog poreskog opterećenja je važan faktor u vođenju poreske politike. (Laferova kriva).

c) *princip izbora poreskog izvora*, a to su iz dohotka (uobičajeno oporezivanje) i iz imovine (realni porezi na imovinu).

d) *princip izbora poreskog oblika* – kriterijum za izbor su efekti oporezivanja na ponudu i tražnju, ekonomski rast, na proces proizvodnje, na preraspodelu nacionalnog dohotka). Treba voditi računa o izboru vrsta poreza tj. voditi računa o ciljevima oporezivanja i poreske politike i to o ekonomskim efektima oporezivanja.

3. *Socijalna načela oporezivanja*

- Pravednost oporezivanja vodi računa o ravnomernom oporezivanju poreskih obveznika
- Srazmerno svojoj poreskoj snazi, obveznik snosi teret poreza
- Opštost poreza – plaćaju ga svi slojevi društva
- Horizontalna i vertikalna pravičnost

4. Poresko-tehnička načela

- *To je odnos poreske administracije sa poreskim obveznicima za što uspešnije izvršavanje poreske obaveze*
- Tri principa poresko-tehničkih načela:
 1. *Princip određenosti poreza* (poreska obaveza mora biti jasna i razumljiva, česta promena poreskih propisa zahteva približavanje materije poreskim obveznicima, a za to postoje poreski savetnici.
 2. *Princip ugodnosti plaćanja poreza*: plaćanje poreske obaveze prilagoditi vremenu i načinu koji će odgovarati poreskom obvezniku
 3. *Princip ekonomičnosti (jeftinoće) ubiranja poreza*: da troškovi ubiranja poreza budu što niži (jeftiniji). Tu postoje administrativni troškovi, za službenike i troškovi ispunjenja poreske obaveze gde spadaju novčani, vremenski i psihički troškovi.

Prevaljivanje poreza i efekti prevaljivanja

- Putem menjanja cena proizvoda i usluga
- Prevali tj. prenese poreski teret na drugo lice
- Karakteristika posrednih poreza, a može i kod neposrednih.
- *Poreski obveznik prihvati poresku obavezu, ali ne i nameru da porez plati (poreski teret ponese neka druga osoba).*
- *Mesto prevaljivanja je tržište*, zavisno od stepena elastičnosti ponude i tražnje, poreski teret se deli na prodavca i kupca.
- *Namerno prevaljivanje* je kada uvoznik neke robe plati carinu i porez, a onda to ukalkuliše u cenu koštanja i prevali na krajnjeg korisnika.
- *Nenamerno* – opet potrošači plaćaju i nenamerno prevaljene poreze
- *Prevaljivanje unapred* – npr. Stanar će platiti kiriju i u njoj porez koji će gazda platiti naknadno državi
- *Prevaljivanje unazad* – ne plaća krajnji korisnik već dobavljač. Poreski obveznik snižava nabavku materijala ili koristi slabije materijale.
- *Jednostruko ili višestruko* prevaljivanje poreza zavisno od toga koliko će se puta jedan isti porez prevaliti na subjekte.

Faktori prevaljivanja

- Tri grupe faktora prevaljivanja poreza:
 - *1. ekonomski faktori*
 - *2. subjektivni faktori*
 - *3. istorijski faktori*

Faze prevaljivanja

- *Perkusija* (prva faza u kojoj se određuje lice de jure, proglašena poreskim obveznikom, koji je po zakonu u obavezi da plati porez)
- *Reperkusija* (druga faza u kojoj poreski obveznik skida sa sebe poreski teret).
- *Incidenca* (faza u kojoj poreski teret pada na neku osobu koja nema mehanizam da ga skine sa sebe).
- *Difuzija* (je efekat incidence i konačno plaćenog poreza, bez obzira ko je konačni poreski platilac).

